Applied criminology research

https://www. qacr. ir

Article Type: **Research**

Volume 4, Issue 12, Summer 2026, pp 77-98

The Role of Spirituality in Crime Prevention with an Emphasis on the Teachings of the Holy Quran (Case Study: Students of Islamic Azad University, Elam Branch)

Akhtar Soltani[1], Mostafa Maleki✉[2], Mahnaz Momeni[3]

[Received: 2026/04/21 Accepted: 2026/07/18]

10. 22034/aqcr.2026.2069255.1095

Abstract

One of the factors that plays a significant role in the prevention or reduction of crime and social deviance is religiosity and faith in God. When an individual is beyond the observation of others, behavioral control is exercised through faith, as God is regarded as the ever-present witness to human actions across all times and places. The present study aims to examine the relationship between spirituality and crime prevention in society. The statistical population of the study consisted of 440 female students enrolled at Islamic Azad University, Elam Branch, during the first semester of the 2024-2025 academic year. The sample size was determined using the Krejcie and Morgan table. The study employed a descriptive-survey research design. In order to measure and rank the indicators of spirituality and determine the extent of their impact on crime prevention, a researcher-made questionnaire containing 25 items was used. The findings revealed that among the indicators related to the dimensions of religiosity, developed with an emphasis on the teachings of the Holy Quran, 9 factors were identified, which together explained 70.268 percent of the total factor loading. The results of factor rotation showed that the first to third factors were, respectively, awareness of the Hereafter, the Divine Court of Justice, and the constant presence of God; promotion of enjoining good in society and inviting others to righteousness; and reflection on the Quran and attention to verses describing the punishment of sin and the fate of sinners. These factors ranked first to third, explaining 11.787, 8.662, and 8.399 of the total factors loading, respectively.The general results indicated that spirituality has a significant impact on crime prevention, with a high coefficient of 0.64.

Keyword: Spirituality, Crime Prevention, The Holy Quran, Crime, Sin.

Citation: Soltani, A. , Maleki, M. & Momeni, M. (2026). The Role of Spirituality in Crime Prevention with an Emphasis on the Teachings of the Holy Quran (Case Study: Students of Islamic Azad University, Elam Branch). *Applied criminology research*, 4(12), 77-98. https://www. qacr. ir/article_742413. html?lang=en

1. Assistant Professor, Department of Theology, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Ilam Branch, Ilam, Iran. Email: akhtar.soltanii@yahoo.com
2. Assistant Professor and Faculty Member of the Department of Islamic Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Payame Noor University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). Email: mmostafa@pnu.ac.ir
3. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Ilam Branch, Ilam, Iran.Email: m_momeni4716@yahoo.com

CC BY

پژوهش‌های جرم‌شناسی کاربردی
https://www. qacr. ir
سال چهارم، شماره دوازدهم، تابستان ۱۴۰۵، صص ۷۷-۹۸
نوع مقاله: پژوهشی

نقش معنویات در پیشگیری از وقوع جرم با تأکید بر دستورات قرآن کریم (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام)

اختر سلطانی[۱]، مصطفی ملکی✉[۲]، مهناز مومنی[۳]

[تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۲۷]
10. 22034/aqcr.2026.2069255.1095

چکیده

یکی از عواملی که در پیشگیری و یا کاهش جرم و کج‌روی اجتماعی، تأثیر بسزایی دارد، دین‌داری و ایمان به خداوند است. هنگامی‌که آدمی دور از چشم دیگران است، کنترل کار در پرتو ایمان صورت می‌گیرد که در همه مکان‌ها و زمان‌ها شاهد آدمیان است. هدف از انجام این تحقیق بررسی رابطه میان معنویات و پیشگیری از وقوع جرم در جامعه می‌باشد. جامعه آماری پژوهش دانشجویان دختر مشغول به تحصیل در دانشگاه آزاد اسلامی ایلام در نیم‌سال اول تحصیلی سال ۱۴۰۳ و به تعداد ٤٤٠ نفر می‌باشد. جهت نمونه‌گیری از جدول کرسجی و مورگان بهره گرفته شده است. روش پژوهش توصیفی و پیمایشی است. در این تحقیق جهت سنجش و رتبه‌بندی شاخص‌های معنوی و تعین میزان تأثیر آنها در پیشگیری از وقوع جرم از پرسشنامه‌ای محقق ساخته دارای ۲۵ گویه بهره گرفته شده است. نتایج نشان داد که از میان شاخص‌های مطرح‌شده در حوزه ابعاد دین‌داری که با تأکید بر دستورات قرآن کریم مطرح شده بودند، ۹ عامل شناسایی شدند که در مجموع ۷۰/۲٦۸ از بارعاملی را تبیین نمودند، نتایج چرخش عوامل نشان داد که عوامل اول تا سوم به ترتیب دارای شاخص‌های «توجه به معاد و دادگاه عدل الهی و محضر خداوند بودن عام»، «ترویج امربه‌معروف در جامعه و دعوت به نیکی» و «توجه و تأمل در قرآن و توجه به آیاتی که عقوبت گناه و عاقبت گناهکاران را وصف نموده» در به ترتیب با تبیین ۱۱/۷۸۷، ۸/٦٦۲ و ۸/۳۹۹ بارعاملی کل، رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفتند. نتایج کلی نشان داد که معنویت با ضریب بالایی (۰/٦٤) بر پیشگیری از جرم مؤثر است.

کلیدواژه‌ها: معنویات، پیشگیری از جرم، قرآن کریم، جرم، گناه.

استناددهی: سلطانی، اختر، ملکی، مصطفی، و مومنی، مهناز. (۱۴۰۵). نقش معنویات در پیشگیری از وقوع جرم با تأکید بر دستورات قرآن کریم (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام). *پژوهش‌های جرم‌شناسی کاربردی*، ٤(۱۲)، ۷۷-۹۸.

https://www.qacr.ir/article_742413.html

۱. استادیار گروه الهیات، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایلام، ایران.
رایانامه: akhtar.soltanii@yahoo.com
۲. استادیار و هیات علمی گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).
رایانامه: mmostafa@pnu.ac.ir
۳. استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایلام، ایران.
رایانامه: m_momeni4716@yahoo.com

CC BY

مقدمه

وقوع جرایم و بزهکاری در انواع و اشکال گوناگون آن از جمله پدیده‌ها و مسائل مشترک جوامع بشری از توسعه‌یافته تا در حال توسعه است. جرم و کج‌روی اجتماعی نقش مهمی در اختلال نظم اجتماعی و آسایش عمومی و همچنین پیدایش ناامنی و احساس عدم امنیت دارد و در واقع مجرمان و متعدیان به حقوق فردی و اجتماعی و قانون‌شکنان نظم، امنیت و تعادل جامعه امنیت را دچار اختلال می‌نمایند (ترابی، ۱۳۹۰، ص ۱۰۹).

متأسفانه با وجود مجازات بسیاری از مجرمین هر روزه شاهد وقوع همان جرائم توسط افراد دیگر یا شخص مجرم هستم و شدت مجازات نیز در بسیار از مواقع مورد اعتراض کمپین‌های حقوق بشر قرار گرفته، یا تأثیر عکس خواهد گذاشت. از آنجا که پیشگیری از وقوع جرم بسیار آسان‌تر از اصلاح جرم است، به نظر می‌رسد داشتن راهکارهای برای پیشگیری از وقوع جرائم در جامعه عقلایی و اثرمندتر است.

در منابع فقهی و اسلامی به زمینه‌های ایجادکننده گناه و ارتکاب جرم و به پیشگیری از وقوع جرم و گناه، بیشتر از درمان و اصلاح توجه شده است. سبک و اصول پیشگیری دینی و اسلامی با تأثیرگذاری در آموزه‌ها و احکام اجتماعی، فردی و جامعوی، نقش بسیار مؤثری در پیشگیری از وقوع جرم دارد. تعلیم آموزه‌های دینی در کنار تقویت باورهای دینی از اساسی‌ترین عوامل بازدارنده‌ی جرم علی‌الخصوص در جوامع اسلامی محسوب می‌شود (تقوائی و دیگران، ۱٤۰۱، ص ۱۰)

در این زمینه، نظریه‌ها و مبانی نظری بسیاری مطرح‌شده که اغلب مختص زمان و مکان خویش می‌باشند. دین اسلام به‌عنوان کامل‌ترین دین‌ها، با بهره‌گیری از کتب ارزشمند آسمانی‌ای همچون قرآن و نهج‌البلاغه امام علی (ع)، راه‌های سعادت و حل بسیاری از مشکلات را برای تمامی جهانیان آشکار کرده‌اند (معدنی و معدنی، ۱۳۹۳، ص ۱۱۹)

در میان عوامل گوناگون مؤثر بر پیشگیری از جرم، معنویت و دین‌داری جایگاهی ویژه دارد؛ زیرا این‌گونه عوامل، برخلاف کنترل‌های صرفاً بیرونی، بر نهاد درونی شخصیت انسان اثر می‌گذارند و از طریق ایجاد خودکنترلی، احساس نظارت مستمر و تقویت وجدان اخلاقی، زمینه گرایش به رفتارهای ضداجتماعی را کاهش می‌دهند. در اندیشه اسلامی، انسان مؤمن کسی است که خود را در محضر دائمی خداوند می‌بیند و باور به حسابرسی اخروی، او را از ارتکاب گناه و تخلف بازمی‌دارد. بر این اساس، آموزه‌هایی مانند تقوا، ایمان، توکل، توجه به معاد، امربه‌معروف و نهی از منکر و تأمل در آیات قرآن کریم می‌توانند به‌عنوان ابزارهایی درونی و پایدار در پیشگیری از وقوع جرم نقش‌آفرین باشند.

در این راستا، دین مبین اسلام ضمن اولویت‌بخشی بر پیشگیری از گناه در برابر مجازات صِرف، واجد آموزه‌های ارزشمندی پیرامون حفظ کرامت انسان‌ها و احترام به حریم خصوصی افراد، حین اقدامات پیشگیرانه است که نصب‌العین قرار دادن این آموزه‌ها، ضامن صیانت از حقوق بنیادین شهروندان در فرآیند پیشگیری جرم‌شناختی خواهد بود (ابراهیم‌زاده و دیگران، ۱۴۰۱، ص ۷۹).

با وجود اهمیت این موضوع، در بسیاری از پژوهش‌ها توجه به نقش معنویت در پیشگیری از جرم، به‌ویژه در میان قشر جوان و دانشجو، کمتر به‌صورت تجربی و موردی بررسی‌شده است. از این‌رو، پژوهش حاضر با تمرکز بر دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام می‌کوشد ضمن تبیین نقش معنویات در پیشگیری از وقوع جرم، شاخص‌های مؤثر این حوزه را بر اساس آموزه‌های قرآن کریم شناسایی و رتبه‌بندی کند.

در این ادامه جهت تبیین بهتر موضوع به پیشینه پژوهش پرداخته می‌شود.

فیاض (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «**وظایف والدین در پیشگیری از انحرافات جنسی فرزندان از منظر فقه اهل‌بیت (ع)**» به این نتیجه رسیده است که دین اسلام به مقتضای خاتمیت و جامعیتش، به همه نیازهای فطری و طبیعی انسان، توجه بایسته و شایسته نموده است و برای رشد و تکامل انسان‌ها از گهواره و قبل از آن را تا گور، برنامه‌ریزی کرده است. در همین راستا، در منابع دینی و فقهی ما، ضمن تشویق به ازدواج و تشکیل خانواده، برای تربیت و پرورش فرزندان، دستورالعمل‌های لازم و کافی را ارائه کرده است و با تأکید و توجه به جایگاه ارزشمند والدین، به پدر و مادر نیز در قبال فرزندان، مسئولیت بی‌نظیر و بی‌بدیلی عنایت کرده است که یکی از مسئولیت‌های مهم ایشان، پیشگیری فرزندان از انحرافات و تربیت جنسی است. نتایج تحقیقات نشان داده است که علاوه بر عوامل بیرونی؛ بی‌سامانی و ازهم‌گسیختگی خانواده‌ها و عدم آگاهی از منابع غنی فقهی و بی‌توجهی والدین نیز، بر انحرافات جنسی فرزندان تأثیر بسزای دارند.

قربانی مقدم (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «**راهبرد اساسی قرآن کریم در پیشگیری از جرم و انحراف و تشکیل جامعه سالم**» به این نتیجه رسیده است که از نظر قرآن کریم، کامل‌ترین راه مقابله با اختلافات، نزاع‌ها و درگیری‌ها، گسترش توحید در جامعه است. راه‌حل توحید برای حل چالش‌های نوع اول عبارت است از: نظام حقوقی مبتنی بر دین که هیچ روش دیگری نمی‌تواند جایگزین آن گردد؛ چنان‌که تمامی راه‌های رفته توسط بشر تاکنون بی‌نتیجه بوده است. روش توحیدی، برخلاف وضع قانون و پرورش روحیه اخلاقی، روشی است که نتیجه آن دائمی و ضمانت شده است و هیچ‌گاه اجازه تعدی و تجاوز به انسان نمی‌دهد؛ اما اختلاف نوع دوم که از حسادت و بغی نشأت می‌گیرد، در حقیقت نوعی بیماری روحی است

که با روش‌های مذکور در مواجهه با انحراف نوع اول قابل درمان نیست و به‌مثابه غده‌ای سرطانی است که به‌منظور جلوگیری از سرایت به سایر افراد، باید به‌صورت فیزیکی حذف گردد. در این مقاله، با استناد به انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی قرآنی که برآمده از نظرات فلسفی و تفسیری علامه طباطبایی است، به سؤالات فوق پاسخ داده می‌شود.

حاجی ده‌آبادی و بهارلویی (۱۳۹٤)، در پژوهشی با عنوان «**تدابیر عام پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر قرآن و روایات اسلامی**» به این نتیجه رسیده‌اند که بزه‌دیده‌شناسی و به‌خصوص پیشگیری از بزه‌دیدگی، از مهم‌ترین مباحث جرم‌شناسی است که از منظر دینی نیز می‌تواند مورد بحث قرار گیرد. آیات قرآن کریم و روایات منقول از ائمه معصوم با توجه به علل وقوع بزه‌دیدگی، به ارائه تدابیری پرداخته‌اند که کاربست آنها می‌تواند برای همه افراد جامعه و نه‌فقط گروهی خاص، پیشگیری از وقوع گونه‌های مختلف بزه‌دیدگی جسمی، جنسی، مالی، عاطفی و حیثیتی را به‌دنبال داشته باشد. در نوشتار حاضر، این تدابیر را ذیل عنوان تدابیر عام بررسی خواهیم کرد. آموزه‌های اسلامی و به‌خصوص توصیه‌ها و رهنمودهای قرآنی، افزون بر بهسازی فرهنگ اجتماع، بیشتر بر چگونگی عملکرد اشخاص در ایمن‌سازی خود یا اموالشان در جهت کاهش موقعیت‌های مجرمانه و در نهایت، پیشگیری از بزه‌دیدگی تأکید دارند. تحلیل آیات بی‌شماری از قرآن و روایات معتبر، امکان ارائه نظریه‌ها و راهکارهایی در جهت پیشگیری از وقوع بزه‌دیدگی را به‌دست می‌دهد.

عظیم‌زاده اردبیلی و ملک‌زاده (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «**پیشگیری از جرائم درآموزه‌های قرآن**» به این نتیجه رسیده‌اند که: که جوامع بشری برای مقابله با جرم عمدتاً در مجازات از انواع شدید آن استفاده کرده‌اند. بدین‌صورت پیشگیری از بزهکاری و جرم برای کاهش میزان آن امری ضروری تلقی می‌شود تا از این رهگذر با آگاهی دادن مردم به وسیله‌ی آیات الهی و قوانین موضوعه و ایجاد همگرایی در نهادهای دولتی خصوصاً نهادهای اجرایی اسباب کاهش نرخ جرایم فراهم آید.

۱. بازپژوهی مفهوم فقهی- حقوقی جرم

نقطه آغاز مسیرِ اندیشه کیفری است. در واقع، تصویری که از جرم «جرم» ترسیم مفهوم اختیار می‌شود، سایر مفاهیم بنیادین جرم‌شناختی (نظیر مجرم و علت‌شناسی) و نیز مفاهیم بنیادین نظام سیاست‌گذاری کیفری (نظیر عدالت، جرم‌انگاری و پیشگیری) را صورت‌بندی می‌کند (شاملو و کاظمی جویباری، ۱۳۹٤، ص ٤۳). واژه جرم از نظر لغوی از زبان عربی به فرهنگ فارسی وارد شده است و به فتح «ج» از جَرم گرفته شده است (طباطبایی، ۱٤۱۷)، به معنی قطع کردن، چیدن میوه از درخت و این واژه استعارهای است برای کسب گناه، ارتکاب عمل

زشت، ظلم کردن و به معنی وادار کردن به کاری ناپسند نیز اطلاق می‌شود (راغب اصفهانی) و در سراسر کلام عرب دیده نشده است که این کلام در حق اشخاص دانا و پسندیده استعمال شود و این‌که چرا جُرم از جَرم گرفته شده است؛ به معنی قطع کردن بدین علت است که گناه موجب قطع رحمت الهی و سعادت دنیوی از انسان می‌گردد و گناهکار را به این سبب مجرم می‌نامند که عمل واجب‌الوصل را قطع کرده است (درودیان، ۱۳۷۱، ص ۱۲) که این قطع، موجب انحطاط و زیان‌کاری اوست، چنانچه در آیات زیر جرم در همین معانی لغوی به‌کار رفته است:

«اَم یَقولُونِ افتراهُ قُل ان اَفتَریتُهُ فَعَلَی اجرامی اَنَا بَری وَمِمّا تَجرِمون» (سوره هود، آیه ۳۵)، یعنی: «بلکه (مشرکان) گویند: او (نوح یا محمد) آن (سخنان) را بر خداوند افترا بسته است، بگو: اگر من چیزی را به دروغ به خداوند نسبت داده‌ام، پس کیفرش بر عهده خودم خواهد بود و من از جرم شما (که گناهی را به من نسبت می‌دهید) بیزارم». همچنین در بخش دیگری از مصحف شریف می‌خوانیم: «انَّ المُجرمینَ فِی ضَلالٍ وسعر» (سوره قمر، آیه ٤٧)، یعنی: «همانا مجرمان در گمراهی و جنون‌اند».

در آیات قرآن کریم در موارد زیادی به این موضوع و مفهوم مورد بحث اشاره شده است که در زیر به برخی دیگر از آنها پرداخته خواهد شد.

«وَلاَ یَجْرِمَنَّکُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَی أَلاَّ تَعْدِلُواْ» (سوره مائده، آیه ۸). (اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَی»، یعنی: «و هرگز دشمنی با قومی، شما را به بی‌عدالتی وادار نکند».

در جای دیگر در سوره مبارکه سبا می‌فرماید: «قُل لاتَسیلون عما اجرمناَ وَلاتُسیل عَمّا تَعلَمون» (سوره سبا، آیه ۲۵) «بگو اگر ما مرتکب جرمی شدیم شما را بازخواست نمی‌کنند و اگر شما مرتکب کار زشتی شدید ما را بازخواست نخواهند کرد».

در سوره هود می‌خوانیم: «وَیا قَوم لایجرمنکم شَقاقی ان یصیبکم مثل ما اَصَابَ قَومُمَ نوح اَو قَومَ هُود اَو قَومَ صالح» (سوره هود، آیه ۸۹.) واشعیب، گفت: «ای قوم من، دشمنی با من، شما را به کاری وادار نسازد که غذایی مثل آنچه به قوم نوح یا قوم هود یا قوم صالح رسید به شما هم برسد».

«انَّ الَّذینَ اَجرَمُوا کَانُوا مِنَالَّذینَ امَنُوا یَضحَکُون» (سوره متففین، آیه ۲۵)، یعنی: «همانا مجرمان پیوسته به اهل ایمان می‌خندند».

«انَّ اَلذینَ اَجرَمُوا کانُوا مِنَ الَّذینَ آمَنُوا یَضحَکُون» (سوره متففین، آیه ۲۹). یعنی: «همانا کسانی که تبهکاری را پیش گرفتند به کسانی که ایمان آورده بودند می‌خندیدند».

«وَلاَ یَجْرِمَنَّکُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَی أَلاَّ تَعْدِلُواْ» (سوره مائده، آیه ۸) «اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَی»، یعنی: «و هرگز دشمنی با قومی، شما را به بی‌عدالتی وادار نکند»

«وَاذاجَاءَتهُم آیَه قَالُوا لَن نُومنَ حَتَّی نُوتی مثلَ مَا اُوتیَ رُسُلُاالله االله اَعلَم حَیثَ یَجعَلَ رسالَتَهُ سَیُصیبَ الَّـذینَ اَجرَمُوا صـغارعندَاالله وَعَذابٌ شَدیدٌ بِما کانوا یَمکُرون» (سوره انعام، آیه ٢٤). «و چون آیتی برای هدایت آنان رسید گفتند که ما ایمان نمی‌آوریم تا مانند آنچه که به رسولان خدا داده شده است بـه مـا نیـز داده شود خدا بهتر می‌داند در کجا رسالت خود را قرار دهد به‌زودی کسانی که مرتکب جرم شدند (مجرمـان) و مـردم را از راه حـق منحرف ساختند در مقابل مکر و نیرنگی که انجام داده‌اند گرفتار حقارت در پیشگاه خداوند و عذاب شدید خواهند شد.» (قمشه‌ای، ١٣٨٠، ص ٥٢٨). کلمات جرم، مجرم، مجرمین و مجرمون در سوَر مبارکه زیر در همین معانی مطرح‌شده استفاده شده است: سوره مبارکه طه آیه ٧٤ کلمه مجرم، سوره مبارکه سجده آیه ٢٣ کلمـه مجـرمین، سـوره مبارکـه یـونس آیـات ١٣ و ١٧ کلمـه مجرمین، سوره مبارکه زخرف آیات ٧٤ و ٧٦ کلمه مجرمین، سوره مبارکه عنکبوت آیه ٧ کلمه مجرمین، سوره مبارکـه قلـم آیـه ٣٥ کلمه مجرمین، سوره مبارکه کهف آیه ٥٣ کلمه مجرمین، سوره مبارکه روم آیـه ١٢ کلمـه مجرمـون و ١٤٧ اجرمـوا، سـوره مبارکـه اعراف آیه ٤٠ کلمه مجرمین، سوره مبارکه رحمان آیه ٤٣ کلمه مجرمون، سوره مبارکه نحـل آیـات ٢٣ و ٦٢ کلمـه لاجـرم، سـوره مبارکه سجده آیه ١٢ کلمه مجرمون.

با عنایت به آیات فوق کلمه جرم و جمع آن اجرام و مشتقات آن مجرم (که اسم فاعل آن می‌باشد) در قرآن کریم به ارتکـاب کارهـای زشت و ناپسند و نکوهیده و مخالف حق و عدل اطلاق و تفسیر شده است (تفسیر مجمع‌البیان) و از آنجا که همـه دسـتورات شـرع مقدس اسلام به مقتضای حکم قانونگذار اسلام (خداوند متعال) شایسته و مشتمل بر مصالح و منطبق با عقـل اسـت پـس نافرمـانی خدا و ترک آنچه بدان امر فرموده و نیز ارتکاب هر آنچه را که از آن نهی کرده است جرم و جریمه می‌باشد.

دورکیم جرم را یک «واقعیت اجتماعی» می‌داند که ریشه در وجدان جمعی دارد و در طول زمان و در بستر تحولات اجتماعی می‌تواند دگرگون شود. بر این اساس، جرم بودن رفتارها امری ذاتی و ثابت نیست، بلکه در پرتو مقولات اجتماعی معنا پیدا می‌کند و همین امر، تغییر در قلمرو رفتارهای مجرمانه را امری عادی جلوه می‌دهد. از این منظر، جرم نه یک پدیده فردی، بلکه امری اجتماعی و برآمده از مناسبات جمعی است که در فهم آن باید به زمینه‌های اجتماعی و اخلاقی حاکم بر جامعه توجه کرد (نصیری، ١٤٠٢، ص ٧).

اما در چارچوب اندیشه اسلامی، جرم صرفاً یک پدیده رفتاری یا نقض صوری هنجارهای اجتماعی تلقی نمی‌شود، بلکه باید آن را در پیوند با حقیقت حیات انسانی و غایتمندی زندگی انسان تحلیل کرد. بر این اساس، در دیدگاه علامه طباطبایی، جرم را می‌توان در زمره اعتبارات اجتماعی دانست که اگرچه در بستر زندگی اجتماعی شکل می‌گیرد، اما بی‌ارتباط با واقعیات و

غایات حاکم بر حیات انسان نیست. این نگاه، افزون بر آنکه مبنایی نظری برای فهم ماهیت جرم فراهم می‌آورد، می‌تواند در تعیین حدود و مبانی جرم‌انگاری در سیاست جنایی اسلام نیز نقش مؤثری ایفا کند (نصیری، ۱۴۰۱، ص ۳۱).

از منظر حقوقی، جرم[1] به‌عنوان رفتاری تعریف می‌شود که قوانین موضوعه بشری آن را منع کرده و برای آن مجازات در نظر گرفته است. در مقابل، نگاه فقهی- اسلامی، جرم را نافرمانی از فرامین الهی و تجاوز از حدود شرعی می‌داند. نقطه قوت نگاه دینی، ایجاد یک سیستم نظارتی درونی و بازدارندگی فرامادی از طریق ایمان و باور به نظارت الهی است. این نگاه، با تکمیل رویکردهای متعارف، به پیشگیری ریشه‌ای و همه‌جانبه از جرم کمک می‌کند.

۲. راهبردهای دین در پیشگیری از جرم

دین به‌عنوان یک نهاد فراگیر و اثرگذار، با در اختیار داشتن یک نظام ارزشی یکپارچه، تنها به تعریف جرم و مجازات آن بسنده نکرده، بلکه با ارائه یک نظام چندسطحی پیشگیرانه، راهبردهایی جامع و پیشدستانه را برای مهار بزهکاری در سطوح مختلف فردی و اجتماعی طراحی نموده است. این راهبردها که ریشه در متون اصیل دینی به‌ویژه قرآن کریم دارند، از سخت‌گیرانه‌ترین تدابیر کیفری تا لطیف‌ترین مکانیسم‌های تربیتی و اخلاقی را در برمی‌گیرند. در این بخش، با عبور از تعاریف پایه، به تبیین این منظومه کامل خواهیم پرداخت و در سه محور اصلی ماهیت پیشگیری از جرم، جایگاه پیشگیری کیفری و سازوکارهای نوین و غیر کیفری دین در این عرصه، به واکاوی راهبردهای اسلام در مقابله با پدیده شوم جرم می‌پردازیم.

۲-۱. ماهیت پیشگیری از جرم

بیان تعریف پیشگیری از جرم دشوار است، زیرا در عمل، به نظر می‌رسد که اصطلاح «پیشگیری» به‌طور گیج‌کننده‌ای برای طیف وسیعی از فعالیت‌های متناقض به‌کار می‌رود (منینگ[2]، ۲۰۲۲، ص ٤). چینی و راتکلیف[3] (۲۰۰۵) بین اصطلاحات «ایمنی جامعه»، «کنترل جرم»، «کاهش جرم» و «پیشگیری از جرم» تمایز قائل شدند. اصطلاحات دیگری مانند «امنیت»، «پلیس»، «امنیت شهروندی» و «امنیت شهری» نیز در بحث‌های مربوط به پیشگیری از جرم استفاده می‌شوند و می‌توانند ترجیحات منطقه‌ای را منعکس کنند. این امر بیشتر پیچیده‌تر

۱. ماده ۲ قانون مجازات اسلامی: هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین‌شده است جرم محسوب می‌شود.

2. Manning
3. Chainey and Ratcliffe

می‌کند که چه فعالیت‌ها، فناوری‌ها، برنامه‌ها و تکنیک‌هایی را می‌توان به‌درستی تحت عنوان پیشگیری از جرم گنجاند (روو[1]، ۲۰۱۳، ص ۱۹۵). پیشگیری به مجموعه تدابیر و سیاست‌هایی گفته می‌شود که یک دولت با مداخله سعی در کاهش خسارت‌های ناشی از اعمال بزهکارانه و رفتارهای مرتبط با آن دارد (کرولی[2]، ۲۰۱۳، ص ٤). این اقدامات پیشگیرانه نه‌تنها می‌توانند از وقوع جرم جلوگیری کنند بلکه راه‌حل‌های مقرون به‌صرفه‌ای هستند که موجب صرفه‌جویی در منابع عمومی می‌شوند (گرینر و همکاران[3]، ۲۰۱۳، ص ۷). پیشگیری به دو شکل کیفری و غیرکیفری درصدد کاهش میزان بزهکاری است و هرچند تعیین کیفرهای دنیوی برای جرائم در شریعت اسلام که ریشه در احکام قرآن کریم دارد، امکان پیگیری کیفری و اعمال مجازات را فراهم می‌سازد، اما این رویکرد به‌تنهایی نمی‌تواند مانع جامع و پایدار در برابر ارتکاب جرم تلقی گردد. مجازات، هرچند ضروری، عکس‌العملی است پس از وقوع جرم و بیشتر بر اصلاح و بازدارندگی بیرونی متمرکز است. آنچه ضمانت اجرایی احکام کیفری را تکمیل و تعمیق می‌بخشد، اتکا بر پیشگیری غیرکیفری است. این سطح از پیشگیری، با هدف تاثیرگذاری بر نیت و اراده فرد، در پی مهار بزه در مرحله قبل از شکل‌گیری قصد و خنثی‌سازی انگیزه‌های درونی ارتکاب جرم است؛ بنابراین، شریعت اسلام با درکی عمیق از طبیعت انسان، راهبردهایی فراتر از مجازات ارائه می‌دهد که در ادامه به تبیین سازوکارهای این پیشگیری غیرکیفری خواهیم پرداخت.

۲-۲. کارکرد بازدارندگی احکام کیفری در منظومه پیشگیری دینی

در منظومه جامع پیشگیری از جرم در اسلام، احکام کیفری نه به‌عنوان نقطه آغاز، بلکه به‌مثابه حلقه تکمیلی و ضروری از یک نظام هوشمند کنترل اجتماعی عمل می‌کنند. این احکام که در شریعت تحت عناوینی چون حد، قصاص، تعزیر و دیه شناخته می‌شوند، در پیامدی فراتر از مجازات مجرم، کارکرد بازدارندگی عمومی را ایفا می‌نمایند. قرآن کریم با صراحت به این کارکرد اشاره کرده و می‌فرماید: «وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ.»[4] در این آیه، فلسفه قصاص نه انتقام‌جویی، بلکه تضمین حیات و امنیت برای جامعه معرفی شده است؛ بنابراین، مجازات در این نگاه، وسیله‌ای برای ایجاد یک مانع روانی قدرتمند در برابر تمایلات مجرمانه در سطح جامعه است. با این حال، بازدارندگی کیفری در اسلام، ماهیتی مشروط دارد. این نظام، به‌خوبی آگاه است که ترس از مجازات دنیوی به‌تنهایی، صرفاً می‌تواند مانعی بیرونی و

1. Rowe
2. Crowley
3. Griner et al.

٤. ای صاحبان خرد! برای شما در قصاص مایه زندگی است، باشد که [از ریختن خون مردم بدون دلیل شرعی] بپرهیزید.

ناپایدار ایجاد کند که در خلأ نظارت اجتماعی یا در صورت تضمین مصونیت، اثر خود را از دست می‌دهد. از این‌رو، احکام کیفری در درون یک شبکه پیچیده از راهبردهای غیرکیفری، از قبیل تربیت اخلاقی، تقویت ایمان به نظارت الهی و ترسیم عواقب اخروی گناه، قرار گرفته‌اند. هدف نهایی، تبدیل بازدارندگی بیرونی مبتنی بر ترس از مجازات، به بازدارندگی درونی مبتنی بر تقوا است؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که کارکرد احکام کیفری در این منظومه، نه یک کارکرد منفک و خودمختار، بلکه کارکردی ارتباطی و تقویتی است. این احکام از یک‌سو پیامد منطقی و عینی تخطی از قوانین الهی را به جامعه نشان می‌دهند و از سوی دیگر، در خدمت تقویت و تصدیق آموزه‌های تربیتی و اخلاقی دین قرار می‌گیرند. وقتی دین از زشتی سرقت سخن می‌گوید، حکم قطع دست، عینیت و جدیت این هشدار اخلاقی را به نمایش می‌گذارد؛ بنابراین، بازدارندگی کیفری، پشتوانه اجرایی و عینی برای کل نظام ارزشی- تربیتی دین فراهم می‌سازد و آن را از یک اندرز صرف، به یک برنامه عملیاتی مؤثر تبدیل می‌کند.

۲-۳. سازوکارهای دین در پیشگیری غیرکیفری از جرم

با تمرکز این پژوهش بر «نقش معنویات در پیشگیری از جرم»، اهمیت محوری «پیشگیری غیرکیفری» به‌خوبی آشکار می‌شود. در حالی‌که راهبردهای کیفری صرفاً به‌دنبال مهار بیرونی و پسینی جرم هستند، پیشگیری غیرکیفری با محوریت آموزه‌های دینی مستقیماً بر روان و نیت افراد تأثیر گذاشته و با تزریق معنویت، تقویت وجدان اخلاقی و پرورش خودکنترلی، به مقابله با ریشه‌ها و انگیزه‌های درونی بزه می‌پردازد. این رویکرد که بر پایه‌ی ایمان، توکل، امربه‌معروف و نهی از منکر و اعتقاد به نظارت الهی استوار است، در پی ایجاد مانعی پایدار در درون فرد است؛ مانعی که در همه حال و حتی در فقدان نظارت دولتی، فعال باقی می‌ماند؛ بنابراین، در منظومه پیشگیری دینی، راهبردهای غیرکیفری نه یک گزینه مکمل، بلکه قلب تپنده و اصلی‌ترین مسیر برای تحقق جامعه‌ای عاری از جرم محسوب می‌گردد.

۲-۳-۱. از خودکنترلی تا نظارت الهی

دین با ایجاد سازه‌های درونی قدرتمند، پایدارترین شکل پیشگیری از جرم را محقق می‌سازد. در این مکانیسم، مفاهیمی چون تقوا به‌عنوان نهادینه‌سازی خودکنترلی و احساس نظارت الهی به‌عنوان یک سیستم نظارتی همیشگی عمل می‌کنند. این دو عنصر، فرد را در همه حال حتی در خلوت و دور از چشم مردم در برابر ارتکاب جرم مقاوم می‌سازند. قرآن کریم با عبارت «إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا»[1] این حس نظارت دائمی را در وجدان انسان زنده نگه می‌دارد. نتیجه این

۱. سوره نساء، آیه ۱: «...یقیناً خدا همواره بر شما حافظ و نگهبان است.»

فرآیند، شکل‌گیری «بازدارندگی درونی» است که بسیار مؤثرتر و کم‌هزینه‌تر از بازدارندگی ناشی از ترس از مجازات‌های دنیوی است.

بررسی‌ها و مطالعات نشان‌دهنده این واقعیت است که آموزه‌های دینی، اخلاقی و معنوی نقش مؤثری در پیشگیری از جرم و بزهکاری ایفا می‌کنند و حتی کسانی که تردیدهایی در این مورد داشته‌اند نیز به‌گونه‌ای به نقش بازدارندگی دین اذعان نموده‌اند. محققان به این نتیجه رسیده‌اند که دست‌کم برخی از ابعاد دین را می‌توان دارای نقشی بازدارنده، حداقل در خصوص برخی از انواع رفتارهای غیرقانونی به‌حساب آورد. آنان همچنین معتقدند که دین نیز این نقش بازدارندگی را دست‌کم در برخی اوضاع‌واحوال ایفا خواهد کرد (گراسمیک و همکاران، ۱۹۹۳؛ به نقل از ایوانز، ۲۰۰٤، ص ۵۵). آنچه در اینجا قابل ذکر است، نوع دین و نوع آموزه‌های اخلاقی و معنوی است که رابطه مهمی با رفتارهای انسان و همچنین جرایم و کج‌روی او دارد؛ به این معنا که هر اندازه آموزه دینی و اخلاقی منطقی و اثربخش باشد و فرد زمینه پذیرش آنها را داشته باشد، تأثیر مناسب‌تری در رفتار و کنش‌های او خواهد داشت. نکته مهم دیگر در اثربخشی آموزه‌های دینی و اخلاقی و معنوی در بازدارندگی از جرم، وجود زمینه‌ها و متغیرهای مهم اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است و دین و آموزه‌های دینی و اخلاقی در یک شرایط و بستر مناسب و در کنار سایر متغیرها می‌توانند نقش مطمئن و کارآمدی ایفا کنند.

به‌عبارت دیگر رسالت دین، هدایت و راهنمایی انسان و بیرون راندن او از گمراهی‌ها و فتنه‌ها می‌باشد. به‌طور قطع پیشوایان دینی به لحاظ وظیفه‌ای که خداوند بر دوش آنان نهاده است، باید بکوشند تا این مهم را تحقق بخشند. از این‌روست که پیشگیری از انحراف، کژروی و رفتارهای مجرمانه در فهرست وظایف انبیا و پیشوایان دینی قرار می‌گیرد. در نظام اجتماعی اسلام همواره پیشگیری از وقوع جرم، مقدم بر اصلاح بوده بر این اساس دارای مبنای عقلایی است؛ بنابراین، این امر مورد قبول همگان و از اهتمام حیاتی بسیار بالایی برخوردار می‌باشد. انجام ندادن اقدامات لازم برای پیشگیری از جرم، موجب گستردگی انحراف در جامعه می‌گردد که بعدها به سهولت نمی‌توان مانع آن شد (خسروشاهی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۲۲).

در تحلیل سازوکارهای درونی پیشگیری از جرم، باید به نقش محوری «وجدان اخلاقی» به‌عنوان بازوی اجرایی خودکنترلی اشاره کرد. دین با تبدیل ارزش‌های اخلاقی به باورهای درونی شده، سیستمی از پاداش و تنبیه درونی در فرد ایجاد می‌کند که پیش از هر نظارت بیرونی، رفتارهای او را مهار می‌نماید. قرآن کریم با اشاره به «نفس لوامه»[1] به همین وجدان

۱. سوره قیامه، آیه ۲: «و به نفس سرزنش گر قسم می‌خورم.»

بیدار اشاره دارد که حتی پس از ارتکاب خطا، فرد را مورد مؤاخذه قرار می‌دهد. این مکانیسم، هزینه درونی جرم را به‌حدی افزایش می‌دهد که فرد حتی در صورت اطمینان از عدم کشف جرم، به دلیل عذاب وجدان از ارتکاب آن خودداری می‌ورزد.

۲-۳-۲. از امربه‌معروف تا تربیت اخلاقی

امربه‌معروف و نهی از منکر در منظومه دینی، صرفاً یک دستور اجتماعی نیست، بلکه تجلی مسئولیت معنوی افراد در قبال یکدیگر است. این فرایند با ایجاد حساسیت اخلاقی جمعی، جامعه را به شبکه‌ای از ناظران معنوی تبدیل می‌کند که بر اساس دغدغه‌های اخروی و نه صرفاً قانونی، درصدد حفظ فضای معنوی جامعه هستند. قرآن کریم این مسئولیت را با عبارت «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ»[1] به‌عنوان یک شاخصه امتیازبخش معرفی می‌کند.

تعمق در آموزه‌های قرآنی و سیره ائمه معصومین علیهم‌السلام حاکی از وجود عوامل مختلفی است که هر کدام به‌نوعی در وقوع جرم مؤثر هستند. محسن قرائتی قرآن‌پژوه شهیر، پیرامون زمینه‌های پیدایش گناه و جرم در جامعه ٦ زمینه اساسی را برمی‌شمارد که عبارتند از: الف) زمینه‌های فرهنگی و تربیتی، ب) زمینه‌های خانوادگی، پ) زمینه‌های اقتصادی، ت) زمینه‌های اجتماعی، ث) زمینه‌های سیاسی، ج) زمینه‌های روانی (قرائتی، ۱۳۷۱، ص ٦٨). تعریف‌ها و تفسیرهای متفاوت از دین، رویکردهای مختلف به دین، بحث گوهر و صدف دین و... در این محور جای می‌گیرد. بررسی تعاریف دین از دیدگاه صاحب‌نظران مختلف این مشکل را عیان می‌کند. بررسی این تعاریف نشان می‌دهد، هر یک از افراد تلقی و برداشت متفاوتی از دین دارد که چه‌بسا قابل جمع نباشد. اعتقاد، اخلاقیات، تلقی نهایی، احساس تعلق، وظایف، تمایل فکری، پرستش، روش زندگانی و ... تعابیری است که در این تعریف‌ها به‌کار می‌رود و از میزان اولویت و اهمیتی حکایت دارد که هر یک از صاحب‌نظران به بخشی از دین می‌دهند. بدیهی است سنجش اعتقاد با اندازه‌گیری اخلاقیات و هر دو با ارزیابی احساسات یا روش زندگانی متفاوت‌اند (آذربایجانی، ١٣٨٤، ص ٥٣١). آنچه در این خصوص حائز اهمیت، تربیت اخلاقی است که با معنویت‌آفرینی پیوند می‌خورد. این تربیت، فراتر از انتقال مفاهیم اخلاقی، در پی ایجاد ملکات نفسانی و خلقیات پایدار است که ریشه در باورهای عمیق معنوی دارد. وقتی صداقت نه به‌عنوان یک توصیه اجتماعی، بلکه به‌عنوان عبادت و جلوه‌ای از تقوا معرفی می‌شود، در عمیق‌ترین لایه‌های وجود فرد نهادینه می‌گردد. اینجاست که معنویت به‌عنوان محرک اصلی، اخلاق را از حالت شعاری خارج کرده و به سبک زندگی تبدیل می‌کند.

---

۱. سوره آل‌عمران، آیه ۱۱۰: «شما بهترین امتی هستید که [برای اصلاح جوامع انسانی] پدیدار شده‌اید، به کار شایسته و پسندیده فرمان می‌دهید و از کار ناپسند و زشت بازمی‌دارید...»

جدول ۱- شاخص‌های اصلی متغیر پیشگیری از جرم

شاخص	گویه‌های پرسشنامه
آگاهی و آموزش عمومی	۱. آموزش‌های عمومی نقش مؤثری در کاهش وقوع جرم دارند. ۲. شهروندان از راه‌های پیشگیری از جرم آگاهی کافی دارند. ۳. رسانه‌ها اطلاعات مناسبی درباره پیشگیری از جرم ارائه می‌کنند. ٤. برنامه‌های آموزشی مدارس و دانشگاه‌ها در پیشگیری از جرم مؤثر هستند.
مشارکت اجتماعی شهروندان	۵. همکاری مردم با پلیس موجب کاهش جرائم می‌شود. ٦. شهروندان جرائم را به مراجع ذی‌صلاح گزارش می‌کنند. ۷. مشارکت محله‌محور در پیشگیری از جرم مؤثر است. ۸. اعتماد مردم به نهادهای انتظامی موجب افزایش مشارکت در پیشگیری می‌شود.
عملکرد نهادهای انتظامی و قضایی	۹. حضور مؤثر پلیس احتمال وقوع جرم را کاهش می‌دهد. ۱۰. رسیدگی سریع دستگاه قضایی مانع تکرار جرم می‌شود. ۱۱. هماهنگی میان پلیس و دستگاه قضایی در پیشگیری از جرم مناسب است. ۱۲. اقدامات پیشگیرانه پلیس رضایت‌بخش است.
اقدامات محیطی و امنیت شهری	۱۳. روشنایی مناسب معابر موجب کاهش جرم می‌شود. ۱٤. نصب دوربین‌های نظارتی در اماکن عمومی در پیشگیری از جرم مؤثر است. ۱۵. طراحی مناسب فضاهای شهری امنیت را افزایش می‌دهد. ۱٦. حذف نقاط جرم‌خیز احتمال وقوع جرم را کاهش می‌دهد.
سیاست‌ها و قوانین پیشگیرانه	۱۷. قوانین موجود بازدارندگی کافی در برابر جرم دارند. ۱۸. اجرای صحیح قوانین موجب کاهش وقوع جرم می‌شود. ۱۹. مجازات‌های قانونی نقش مؤثری در پیشگیری از جرم دارند. ۲۰. سیاست‌های پیشگیرانه دولت در کاهش جرائم مؤثر بوده‌اند.

۳. مواد و روش‌ها

این پژوهش از نوع پژوهش‌های توصیفی است. جامعه آماری پژوهش، دانشجویان رشته‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام به تعداد ٤٤۰ نفر می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۲۰۵ نفر تعیین شده است. روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است. ابزار گردآوری داده‌های این پژوهش، پرسشنامه‌ای محقق ساخته مشتمل بر ۲۵ سؤال می‌باشد. این پرسشنامه در دو بخش اصلی تدوین شده است، بخش اول جهت گردآوری اطلاعات کلی تحقیق و توصیف وضعیت موجود در حوزه موضوع تنظیم گشته است. در بخش دوم سؤالات مربوط به نقش ابعاد دین‌داری در پیشگیری از وقوع جرم مطرح شده است. همچنین در این تحقیق به‌منظور سنجش روایی ابزار اندازه‌گیری از روش تائید روایی محتوایی بهره گرفته‌شده

است. برای این منظور، پرسشنامه هدف به گروهی اساتید دانشگاهی و خبرگان ارجاع داده شد که پس از بررسی وضعیت سؤالات از نظر ارتباط آنها با موضوع، سنجش مؤلفه‌ها مطرح‌شده و مناسب بودن جهت طرح در جامعه آماری مورد نظر اصلاحات مورد نیاز اعمال و روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. جهت سنجش پایایی پرسشنامه‌ها از روش پیش‌آزمون[1] بهره گرفته شده است. در این روش تعدادی پرسشنامه میان شرکت‌کنندگان خارج از نمونه آماری توزیع گردید و سپس پایایی آنها به روش آزمون آلفای کرونباخ و توسط نرم‌افزار تحلیل داده‌های آماری[2] مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این آزمون نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه هدف ۰/۸۶۷ و در سطح پایایی پرسشنامه در وضعیت مطلوب قرار دارد.

جهت تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از در حوزه آمار توصیفی از شاخص‌های پراکندگی مرکز شامل میانگین، میانه، نما و انحراف از معیار بهره گرفته شده است، همچنین جهت پاسخگویی به سؤالات پژوهش و رتبه‌بندی میزان تأثیر هر یک از گویه‌های احتمالی مطرح در حوزه دین‌داری که بر پیشگیری از وقوع جرم نقش دارند، از تحلیل عاملی اکتشافی، با استفاده از روش چرخش واریماکس بهره گرفته شده است.

٤. یافته‌ها

٤-١. یافته‌های توصیفی

در بخش آمار توصیفی، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی ۲۰۵ نفر از افراد مورد مطالعه شامل جنسیت، سن، رشته تحصیلی و وضعیت تأهل مورد بررسی قرار گرفت تا تصویری روشن از ترکیب نمونه آماری پژوهش ارائه شود. بررسی توزیع پاسخگویان از نظر جنسیت نشان داد که ۱۱٦ نفر (٦/٥٦ درصد) از شرکت‌کنندگان را زنان و ۸۹ نفر (٤/٤٣ درصد) را مردان تشکیل می‌دهند. این توزیع بیانگر آن است که زنان سهم بیشتری از نمونه آماری را به خود اختصاص داده‌اند، هرچند نسبت حضور دو گروه به‌گونه‌ای است که امکان مقایسه و تحلیل یافته‌ها بر اساس جنسیت نیز فراهم است. همچنین، حضور هر دو جنس در نمونه، نشان‌دهنده برخورداری پژوهش از تنوع مناسب در این متغیر جمعیت‌شناختی است. از نظر سن، نتایج نشان داد که بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲٦ تا ۳۰ سال است؛ به‌طوری‌که ۷۲ نفر از پاسخگویان (۱/۳۵ درصد) در این گروه قرار دارند. پس از آن، گروه سنی ۲۰ تا ۲۵ سال با ٦۹ نفر (۷/۳۳ درصد) دومین گروه پرجمعیت نمونه را تشکیل می‌دهد. همچنین، ٤۱ نفر (۲۰ درصد) در گروه سنی ۳۱ تا ۳۵ سال و ۲۳ نفر (۲/۱۱ درصد) در گروه سنی ۳٦ تا ٤۰ سال قرار گرفته‌اند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که بخش عمده شرکت‌کنندگان را افراد جوان، به‌ویژه

1. Pre Test
2. Spss

در بازه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال، تشکیل می‌دهند که با توجه به دانشجو بودن جامعه مورد مطالعه، امری قابل انتظار است. در مقابل، کاهش فراوانی در گروه‌های سنی بالاتر نشان می‌دهد که تعداد دانشجویان با سن بیشتر در این نمونه محدودتر بوده است. بررسی رشته تحصیلی پاسخگویان نیز بیانگر آن است که بیشترین سهم نمونه به دانشجویان رشته‌های فنی و مهندسی اختصاص دارد. بر این اساس، ۷۸ نفر (۳۸ درصد) از پاسخگویان در این گروه تحصیل می‌کنند. پس از آن، دانشجویان علوم پایه با ۵۲ نفر (٤/۲۵ درصد) و علوم انسانی با ٤۸ نفر (٤/۲۳ درصد) قرار دارند. همچنین، ۲۷ نفر از شرکت‌کنندگان (۲/۱۳ درصد) در سایر رشته‌های تحصیلی مشغول به تحصیل بوده‌اند. این توزیع نشان می‌دهد که اگرچه دانشجویان فنی و مهندسی بیشترین سهم نمونه را تشکیل می‌دهند، اما حضور دانشجویان از سایر حوزه‌های علمی نیز موجب شده است که نمونه پژوهش از تنوع رشته‌ای مناسبی برخوردار باشد و یافته‌های مطالعه صرفاً محدود به یک حوزه تخصصی خاص نباشد. در خصوص وضعیت تأهل، نتایج نشان داد که ۱۱۰ نفر از پاسخگویان (۷/۵۳ درصد) مجرد و ۹۵ نفر (۳/٤٦ درصد) متأهل هستند. اگرچه تعداد افراد مجرد اندکی بیشتر از متأهلان است، اما اختلاف میان دو گروه چندان زیاد نیست و هر دو گروه سهم قابل توجهی از نمونه آماری را تشکیل می‌دهند. این توزیع می‌تواند زمینه مناسبی برای بررسی تفاوت‌های احتمالی مرتبط با وضعیت تأهل در تحلیل‌های بعدی فراهم آورد. به‌طورکلی، یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که نمونه مورد مطالعه از نظر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی از تنوع مناسبی برخوردار است. هرچند بیشترین سهم نمونه را زنان، افراد ۲٦ تا ۳۰ سال، دانشجویان رشته‌های فنی و مهندسی و افراد مجرد تشکیل می‌دهند، اما حضور قابل توجه سایر گروه‌ها نیز موجب شده است که ترکیب نمونه از قابلیت مناسبی برای انجام تحلیل‌های آماری و تعمیم نتایج به جامعه هدف برخوردار باشد.

٤-۲. یافته‌های استنباطی

در این بخش جهت تحلیل آماری داده‌های گردآوری‌شده و در راستای دسته‌بندی شاخص‌های مطرح‌شده در حوزه پیشگیری از وقوع جرم داده‌های گردآوری‌شده از پرسشنامه وارد تحلیل عاملی اکتشافی با روش چرخش واریماکس شدند.

برای اینکه بدانیم تحلیل عاملی در این بررسی مجاز است و تناسب نمونه‌گیری وجود دارد، آماره KMO محاسبه‌ئشده است. سرنی و کایزر معتقدند که وقتی مقدار KMO بزرگتر از ۰/٦ باشد، نشان‌دهنده کفایت نمونه برای تحلیل است و اجرای تحلیل عاملی بلامانع است (مهرگان و همکاران، ۱۳۸۷).

با وارد کردن داده‌های تمام متغیرها (۲۵ متغیر) و پس از انجام آزمون فوق، مقدار KMO برابر است با ۰/٦٨٩ به‌دست آمد که تحلیل عاملی را در سطح عالی مجاز می‌داند. تست کرُوَیت بارتلت نیز صحت مدل تحلیل عاملی را بیان می‌کند. این آزمون نشان‌دهنده مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی است. آزمون بارتلت که با سطح معناداری قضاوت می‌شود با درجه آزادی ۲۰۱٤/۰۸۸، معنادار است که نشان می‌دهد ماتریس همبستگی در جامعه صفر نیست. پس از کسب پیش‌شرط‌های لازم جهت تحلیل عاملی، داده‌های مورد آزمون قرار گرفتند.

نتایج این آزمون نشان داد که شاخص دین‌داری و معنویت مؤثر در پیشگیری از وقوع جرم در جامعه، در قالب ۹ عامل جای گرفتند که در مجموع این ۹ عامل ۷۰/۲٦۸ درصد از واریانس کل را تبیین می‌نمایند، جدول شماره (۵) این مورد را نشان می‌دهد.

جدول۲- عوامل استخراج‌شده همراه مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی
1	947/2	787/11	787/11
2	166/2	662/8	450/20
3	100/2	399/8	849/28
4	998/1	994/7	843/36
5	843/1	372/7	215/44
6	795/1	181/7	395/51
7	674/1	696/6	091/58
8	629/1	516/6	607/64
9	415/1	661/5	268/70

در گام بعدی، برای اینکه مؤلفه‌ها روابط میان داده‌ها را بهتر تفسیر کنند، دوران و تبدیل‌های خاصی بر روی عامل‌ها انجام پذیرفت. در بسیاری از موارد که تعدادی از متغیرها به یک عامل ویژه یا حتی به تعدادی از عامل‌ها بستگی دارد، تفسیر عوامل مشکل خواهد بود؛ از این‌رو، روش‌هایی به وجود آمده است که بدون تغییرِ میزان اشتراکات باعث تفسیر ساده‌تر عوامل شود. جدول (٦) ماتریس مؤلفه‌هاست که در آن بارهای عاملی متغیرها را بعد از چرخش (با روش واریماکس) نشان می‌دهد.

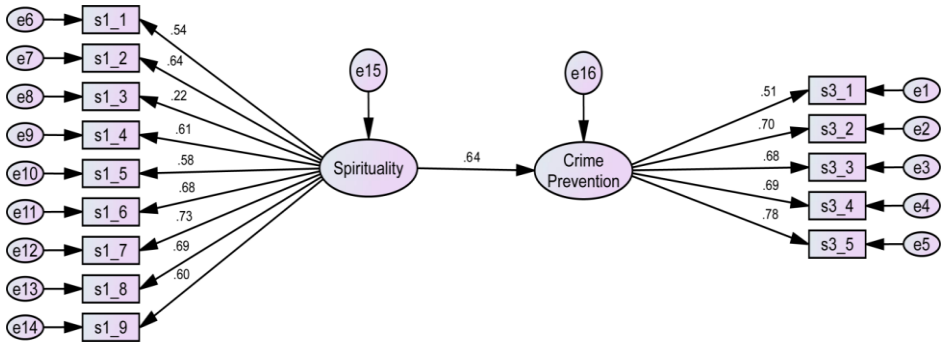
جدول ۳- عوامل استخراج‌شده از تحلیل عاملی اکتشافی در حوزه نقش معنویت در پیشگیری از وقوع جرم

عامل	متغیرهای مربوطه	بار عاملی
عامل ۱	اعتقاد به معاد و دادگاه عدل الهی	816/0
	اعتقاد به حضور ملکوتی و الهی خداوند در هر مکان و زمان	706/0
عامل ۲	ترویج امربه‌معروف در جامعه و دعوت به نیکی‌ها	781/0
عامل ۳	توجه و تأمل در قرآن و توجه به آیاتی که عقوبت گناه و عاقبت گناهکاران را وصف نموده	859/0
عامل ٤	توجه به دو اصل بشارت و انذار که در قرآن کریم و مراقبت از نفس در برابر گناه	803/0
عامل ٥	شرکت در مناسک دینی نظیر اعیاد، عزاداری‌های مذهبی	738/0
عامل ٦	شناسایی علل و زمینه‌های اجتماعی ارتکاب جرم از دیدگاه قرآن و برطرف کردن آنها	776/0
	نهی از منکر و ترویج تذکر لسانی در جامعه مطابق با احکام قرآن	704/0
عامل ۷	توکل مستمر به خداوند در سختی‌ها و گرفتاری‌های زندگی	879/0
عامل ۸	بازدارندگی احکام وضع‌شده در شریعت اسلام برای عقوبت مجرم	751/0
عامل ۹	معرفی الگوها و شخصیت‌های موفق قرآنی و نمود موفقیت‌های آنها در جامعه	780/0

در مرحله نهایی نیز بعد از آزمون اکتشافی متغیرها نوبت آزمون فرض اصلی پژوهش است. بر همین اساس متغیر معنویات متشکل از ۹ شاخص اصلی بر متغیر پیشگیری از جرم با ۵ شاخص اصلی اثر دارد. نتایج این بررسی آماری در قالب یک مدل معادله ساختاری به شکل زیر آزمون شده است. در این مدل معنویت با ۹ شاخص: اعتقاد به معاد و دادگاه عدل الهی؛ اعتقاد به حضور ملکوتی و الهی خداوند در هر مکان و زمان؛ ترویج امربه‌معروف در جامعه و دعوت به نیکی‌ها؛ توجه و تأمل در قرآن و توجه به آیاتی که عقوبت گناه و عاقبت گناهکاران را وصف نموده؛ توجه به دو اصل بشارت و انذار که در قرآن کریم و مراقبت از نفس در برابر گناه؛ شرکت در مناسک دینی نظیر اعیاد، عزاداری‌های مذهبی؛ شناسایی علل و زمینه‌های اجتماعی ارتکاب جرم از دیدگاه قرآن و برطرف کردن آنها؛ نهی از منکر و ترویج تذکر لسانی در جامعه مطابق با احکام قرآن؛ توکل مستمر به خداوند در سختی‌ها و گرفتاری‌های زندگی؛

بازدارندگی احکام وضع‌شده در شریعت اسلام برای عقوبت مجرم؛ معرفی الگوها و شخصیت‌های موفق قرآنی و نمود موفقیت‌های آنها در جامعه تعریف‌شده و متغیر وابسته با پنج شاخص: آگاهی و آموزش عمومی؛ مشارکت اجتماعی شهروندان؛ عملکرد نهادهای انتظامی و قضایی؛ اقدامات محیطی و امنیت شهری؛ سیاست‌ها و قوانین پیشگیرانه تعریف مفهومی و عملیاتی شده است.

نمودار ۱- مدل کلی پژوهش

نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد که معنویت تأثیر مستقیم، مثبت و نسبتاً قوی بر پیشگیری از جرم دارد؛ به‌گونه‌ای که ضریب مسیر استانداردشده بین سازه معنویت و پیشگیری از جرم برابر با ٦٤/٠ به‌دست آمده است. این مقدار نشان می‌دهد که افزایش معنویت در جامعه می‌تواند با افزایش سطح پیشگیری از جرم همراه باشد و در مجموع، معنویت به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر در تبیین پیشگیری از جرم قابل توجه است. در واقع، مؤلفه‌های معنوی مورد بررسی، از جمله اعتقاد به معاد و دادگاه عدل الهی، باور به حضور خداوند در همه زمان‌ها و مکان‌ها، توجه به قرآن و آیات مربوط به عواقب گناه، مراقبت از نفس، توکل به خداوند، مشارکت در مناسک دینی، امربه‌معروف و نهی از منکر و توجه به عوامل اجتماعی ارتکاب جرم، می‌توانند از طریق تقویت باورهای دینی، افزایش خودکنترلی و تقویت احساس مسئولیت اخلاقی، زمینه کاهش رفتارهای مجرمانه و تقویت رویکردهای پیشگیرانه را فراهم کنند. همچنین، بررسی بارهای عاملی نشان می‌دهد که شاخص‌های معنویت دارای شدت ارتباط متفاوتی با سازه اصلی هستند؛ به‌طوری‌که بیشترین بار عاملی مربوط به شرکت در مناسک دینی با ضریب ۷۳/۰، پس از آن توکل مستمر به خداوند با ضریب ٦٩/٠، توجه به دو اصل بشارت و انذار و مراقبت از نفس با ضریب ٦٨/٠ و توجه و تأمل در قرآن با ضریب ٦١/٠ است که بیانگر نقش مهم این ابعاد در شکل‌گیری سازه معنویت است. در مقابل، شاخص ترویج امربه‌معروف با بار عاملی ۲۲/۰ ارتباط ضعیف‌تری با

سازه معنویت در این مدل نشان داده است و می‌تواند در بررسی‌های تکمیلی از نظر کیفیت سنجش مورد توجه قرار گیرد. از سوی دیگر، تمامی شاخص‌های پیشگیری از جرم نیز دارای بارهای عاملی قابل قبول هستند و در این میان، سیاست‌ها و قوانین پیشگیرانه با ضریب ۷۸/۰، عملکرد نهادهای انتظامی و قضایی با ضریب ۷۰/۰، اقدامات محیطی و امنیت شهری با ضریب ٦٩/٠ و مشارکت اجتماعی شهروندان با ضریب ٦٨/٠ سهم بیشتری در تبیین سازه پیشگیری از جرم دارند؛ در حالی که آگاهی و آموزش عمومی با ضریب ۵۱/۰، اگرچه از ارتباط قابل قبول برخوردار است، نسبت به سایر ابعاد سهم کمتری در تبیین این سازه دارد؛ بنابراین، در مجموع می‌توان گفت یافته‌های مدل مؤید آن است که تقویت معنویت در کنار ایجاد سازوکارهای رسمی و اجتماعی پیشگیری از جرم می‌تواند به ارتقای پیشگیری از جرم کمک کند و ضریب مستقیم ٦٤/٠ نشان می‌دهد که این رابطه از اهمیت قابل توجهی برخوردار است.

نتیجه‌گیری

در حوزه دسته‌بندی و اولویت‌بندی شاخص‌های مطرح‌شده در حوزه نقش معنویات و دین‌داری در پیشگیری از وقوع جرم در جامعه مورد مطالعه نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و چرخش متغیرها به شیوه واریماکس نشان داد که از میان شاخص‌های احتمالی مطرح‌شده در پرسشنامه هدف، پس از انجام آزمون فوق‌الذکر از میان ۲۵ شاخص احتمالی مطرح‌شده درنهایت ۹ عامل استخراج گردیدند که در مجموع ۷۰/۲٦٨ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کردند، پس از چرخش این عوامل شاخص‌های مؤثر در هر عامل بر اساس اهمیت دسته‌بندی گردیدند؛ که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد، عامل اول ۱۱/۷۸۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌نماید، پس از چرخش متغیرها مشخص شد که دو شاخص اعتقاد به معاد و دادگاه عدل الهی و اعتقاد به حضور ملکوتی و الهی خداوند در هر مکان و زمان به ترتیب با بار عاملی ۰/۸۱٦ و ۰/۷۰٦ بیشترین نقش را در تبین این مقدار از واریانش کل داشته‌اند، این بدان معنی است که از نظر پاسخگویان توجه به اصل معاد و وجود قیامتی که در آن گناهکاران و مجرمان مورد عقوبت و مجازات قرار خواهند گرفت، همچنین توجه به نظارت مستمر خداوند بر اعمال می‌تواند عاملی تأثیرگذار در پیشگیری از وقوع جرم در جامعه و نقش مهم معنویات باشد.

در رتبه‌های دوم و سوم عوامل مؤثر بر پیشگیری از وقوع جرم عامل نهی از منکر و توجه و تأمل در قرآن و توجه به آیاتی که عقوبت گناه و عاقبت گناهکاران را وصف نموده به ترتیب با تبیین ۸/٦٦٢ و ۸/۳۹۹ درصد از واریانس کل قرار گرفته‌اند. در این مورد می‌توان گفت شاید یکی از دلایل گسترش جرم در جامعه کنونی دوری مؤمنین از انجام امربه‌معروف و نهی از

منکر است، چیزی که با عنوان تذکر لسانی مورد توجه قرار گرفته است. استخراج این عوامل در جایگاه‌های دوم و سوم عوامل پیشگیری‌کننده از وقوع جرم از نظر جامعه آماری نیز این مورد را تأیید می‌نماید. همچنین در کنار نهی از منکر توجه جامعه به عقوبت و مجازات‌های گناهکاران و احکام شریعت و قرآن می‌توان عاملی بازدارنده در پیشگیری از وقوع جرم در جامعه باشد.

همچنین نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، شرکت در مناسک دینی نظیر اعیاد، عزاداری‌های مذهبی؛ شناسایی علل و زمینه‌های اجتماعی ارتکاب جرم از دیدگاه قرآن و برطرف کردن آنها؛ توکل مستمر به خداوند در سختی‌ها و گرفتاری‌های زندگی؛ توجه به میزان بازدارندگی احکام وضع‌شده در شریعت اسلام برای عقوبت مجرم؛ و درنهایت معرفی الگوها و شخصیت‌های موفق قرآنی و نمود موفقیت‌های آنها در جامعه، می‌توانند که عنوان عواملی منصوب و منشعب از معنویات در پیشگیری از وقوع جرم در جامعه مؤثر واقع شوند.

پیشنهادها

در این راستا پیشنهاد می‌گردد، مسئولان و سیاست‌گذاران امور فرهنگی در جامعه با در نظر گرفتن اصل تقدم پیشگیری بر درمان، تلاش نمایند با ترویج آموزه‌های دینی و قرآنی در جامعه زمینه ارتکاب جرائم را کاهش دهند، همچنین باید در نظر داشت توجه به آموزه‌های دینی و معنویات جامعه باید با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی حاکم در جامعه می‌تواند بهترین و بیشترین نتیجه را به‌خصوص در میان جوانان و دانشجویان داشته و در پیشگیری در وقوع جرم مؤثر و تأثیرگذار باشد.

منابع

* قرآن کریم

- ابراهیم‌زاده، سهیلا، دارابی، شهرداد، و نوکونام، وحید. (۱٤۰۱). حقوق پیشگیری از جرم در آموزه‌های دینی و فقهی. *مطالعات فقهی و فلسفی*، ۱۳(۵۱)، ۷۸-۹۲.
https://sanad.iau.ir/Journal/aqojap/Article/860860

- ترابی، یوسف. (۱۳۹۰). نقش دین و معنویت در پیشگیری از وقوع جرم. *کاراگاه*، ۵ (۱٤)، ۱۰۸-۱۳۵.
http://det.jrl.police.ir/article_10533.html

- تقوائی عباس، محمودی، امیررضا، و قوامی‌پور سرشکه، محدثه. (۱٤۰۱). تأثیر آموزه‌های اسلامی و سلامت معنوی در پیشگیری از جرائم. *نشریه اسلام و سلامت*، ۷(۲)، ۱۰-۱۷.
https://iahj.ir/article-1-283-fa.html

- حاجی‌ده‌آبادی، محمدعلی، و بهارلویی، ریحانه. (۱۳۹٤). تدابیر عام پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر قرآن و روایات اسلامی. *قرآن، فقه و حقوق اسلامی*، ۲(۲)،۱۵۹-۱۸۹.
https://www.sijl.ir/article_133234.html

- خسروشاهی، قدرت‌اله. (۱۳۹٤). معنابخشی به زندگی و مؤلفه های تأثیرگذار آن در پیشگیری از جرم از منظر قرآن کریم. آموزه‌های قرآنی، (۲۱)، ۱٤۲- ۱۱۹.
https://qd.razavi.ac.ir/article_404.html

- شاملو، باقر، و کاظمی جویباری، مهدی. (۱۳۹٤). پست‌مدرنیسم و باز- اندیشی مفهوم جرم. *فصلنامه پژوهش حقوق کیفری*، ٤(۱۲)، ٤۳-٦۸.
https://jclr.atu.ac.ir/article_1781.html

- درودیان، مرتضی. (۱۳۷۱). *پیشگیری از وقوع جرم در اسلام*.[پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران].

- عظیم‌زاده اردبیلی، فائزه، و ملک‌زاده، فهیمه. (۱۳۹۳). پیشگیری از جرائم درآموزه‌های قرآن. *مطالعات فهم قرآن*، ۳(۲)، ۱۰۷-۱۲٦.
https://quraan.journals.umz.ac.ir/article_1513.html

- فیاض، خیر محمد. (۱٤۰۲). وظایف والدین در پیشگیری از انحرافات جنسی فرزندان از منظر فقه اهل بیت (ع). *خانواده در آیینه فقه*، (۹)، ۵۵-۷۸.
https://www.noormags.ir/view/en/articlepage/2068846

- قربانی مقدم، محمد. (۱٤۰۰). راهبرد اساسی قرآن کریم در پیشگیری از جرم و انحراف و تشکیل جامعه سالم. *قرآن، فرهنگ و تمدن*، ۱(۳)، ۳۰-٤۳.
https://www.ensani.ir/fa/article/483637

- قرائتی، محسن. (۱۳۷۲). *گناه شناسی*. انتشارات آزادی.

- معدنی، جواد، و معدنی، محمد. (۱۳۹۳). عنوان: علل وقوع جرم و راه‌های پیشگیری از آن از دیدگاه قرآن کریم و نهج‌البلاغه. *مطالعات پیشگیری از جرم*، ۹(۳۱)، ۱۱۹-۱٤٤.
http://cps.jrl.police.ir/article_13627.html

- نصیری، مصطفی. (۱٤۰۲). بررسی تأثیر کانت بر تکوین مفهوم «جرم» در اندیشه دورکیم. *فلسفه حقوق*، ۲(۱)، ۷-۳۲.

https://phlq.bou.ac.ir/article_75011.html
- نصیری، مصطفی. (۱۴۰۱). مفهوم «جرم» در سیاست جنایی اسلام ذیل نظریه اعتباریات علامه طباطبایی. *فلسفه حقوق*، ۱(۲)، ۳۱-۵۰.

https://phlq.bou.ac.ir/article_73757.html
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Prentice Hall.
- Barlow, D.H. (1988). *Anxiety and its disorders: the nature and treatment of anxiety and panic.*Guilford Press.
- Beccaria, C. (1764/1986). *On Crimes and Punishments*. Macmillan.
- Chen, X. (2023). Environmental noise exposure and health outcomes: An umbrella review of systematic reviews and meta-analysis. *Department of Public Health and Preventive Medicine, School of Medicine, Jinan University*, 33 (4).
- Clark, D. M., & Wells, A. (1995). Cognitive model of social phobia. In R. G. Heimberg, M. R. Liebowitz, D. A. Hope, & F. R. Schneier (Eds.), *Social phobia: Diagnosis, assessment, and treatment* (pp. 69–93). Guilford Press.
- Clarke, R. V. (1997). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies* (2nd ed.). Harrow and Heston.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588–608.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1986). *The Reasoning Criminal: Rational Choice Perspectives on Offending.* Springer-Verlag.
-Crowley, D. M. (2013). Building efficient crime prevention strategies considering the economics of investing in human development. *Criminology & Public Policy*, 12(2).
- Fergus, T. A., Valentiner, D. P., McGrath, P. B., Stephenson, K., Gier, S., & Jencius, S. (2009). The fear of positive evaluation scale: Psychometric properties in a clinical sample. *Journal of Anxiety Disorders*, 23(8), 1177–1183.
- Griner, H., Laura, C. D. M., Kuklinski, M. R., & Jones, D. E. (2013). Research priorities for economic analyses of prevention: Current issues & future directions. *Prevention Science*. Advance online publication.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency.* University of California Press.
- Jeffery, C. R. (1971). *Crime Prevention Through Environmental Design.* Sage.
- Manning, M. (2022). An evaluation of an Australia-based home burglary prevention program. *Security Journal*, 16.
- Newman, O. (1972). *Defensible Space*. Macmillan.
- Rowe, B., & Wood, D. (2013). Are home internet users willing to pay ISPs for improvements in cyber security? In B. Rowe (Ed.), Economics of information security and privacy III (pp. [page numbers]).
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918–924.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2010). *Handbook on the crime prevention guidelines: Making them work.* United Nations.
- United Nations. (2002). *Guidelines for the prevention of crime* (ECOSOC Resolution 2002/13).